

МАРИЯ КИТАНОВА
Институт за български език – БАН
✉ miyak@abv.bg

ПРОЕКТЪТ „БОРИС ЙОЦОВ“ НА XVI МЕЖДУНАРОДЕН КОНГРЕС НА СЛАВИСТИТЕ В БЕЛГРАД (20.–27.8.2018 г.)

Mariya Kitanova
Institute for Bulgarian Language – BAS
✉ miyak@abv.bg

*THE BORIS YOTSOV PROJECT AT THE XVI INTERNATIONAL CONGRESS
OF SLAVISTS IN BELGRADE
(20.–27.8.2018 г.)*

The text provides an analytical overview of all papers presenting the project about Boris Yotsov at the XVI International Congress of Slavists in Belgrade.

Keywords: slavistics, return, humanities, congress

От 20 до 27.8.2018 г. в Белград се проведе XVI Международен конгрес на славистите. Едно от събитията на Конгреса беше представянето на проекта: „Българският литературен пантеон и славянският свят в научното наследство на Борис Йоцов: реконструкция на идеите“ с ръководител проф. д.ф.н. Румяна Дамянова. Проектът беше представен на 21 август в Заседателната зала на Филологическия факултет на университета в Белград. На представянето присъстваха учени от Сърбия, Русия, Чехия, Полша, Китай, Испания, България. Гост беше и професор П. Буняк, секретар на Международния комитет на славистите. Представянето осъществиха проф. д.ф.н. Румяна Дамянова, доц. д-р Недка Капралова, доц. д-р Светла Страшимирова, доц. д-р Добромир Григоров, д-р Андриана Спасова, докторантът Николай Желев, гл. ас. Николета Пътова.

В уводните си думи ръководителката на проекта проф. д.ф.н. Р. Дамянова разкри пред присъстващите смисъла на работата и представи колектива, работещ по проекта. Тя обясни, че основна цел на участниците е да се разкрие пред славистичната научна общност значимото научно наследство на един от най-големите български слависти компаративисти, изследовател на българската и на славянските литератури професор Борис Йоцов, чието дело в продължение на години е забравено поради политическа конюнктура. Разбира се става дума както за творческата, така и за жизнената драма на проф. Борис Йоцов. Но

това е драма и на цели поколения български студенти, които дори не са чували неговото име и не са запознати с идеите на този голям учен, член на БАН, член на Обществото за Българо-чехословашки връзки, на Чешкото кралско научно общество, на словашкото научно общество „П. Й. Шафарик“, на Лужишко-сръбското общество в Прага, заместник председател на Славянското общество в България, ръководител на Катедрата по славянска филология в Софийския университет, декан на Историко-филологическия факултет, директор на Народния театър, министър на Народното просвещение, личност с огромно значение за българската културна история.

Проф. Дамянова формулира двете основни цели на проекта: да се осъществи завръщането на Б. Йоцов както в българската хуманитарна наука, така и в славистиката. Последното беше и повод да се представи непреходното научно дело на един голям учен на Международния конгрес на славистите в Белград.

Преодоляването на това дълго „знаково отсъствие“ на проф. Борис Йоцов от хуманитарното знание през втората половина на XX в. е и причина участниците в проекта да се насочат към цялостно изследване на неговото научно наследство. Неслучайно проф. Р. Дамянова посочи в своя доклад, че проектът има интердисциплинарен характер. Той включва литературно-исторически изследвания, тематологични наблюдения, антропологични и културологични изследвания, социологически анализ, исторически наблюдения и обобщения, проверка на запазеня личен архив и др. Неслучайно и представените работи на Конгреса обхващат голяма част от разнообразното дело на Б. Йоцов. Те разкриват различни страни от неговата личност и научно наследство.

В доклада си „Идеите на Борис Йоцов в списание „Родина“ 1938–1942 г.“ доц. д-р Светла Страшимирова се спря на създаването на списание „Родина“ от известните учени археолога проф. Богдан Филев и слависта проф. Борис Йоцов. Авторката определи техните идеи, които са в основата на стремежа да се създаде списание за историческата култура, за „възпитаване на културно историческо мислене и самосъзнание“. Тя приведе тази част от уводните думи на проф. Б. Йоцов към първия брой на списанието „...ние недостатъчно познаваме своята собствена родина, липсата на по-дълбока историческа култура е съществен недостатък на българското общество, ние нямаме чувство за историческа традиция и малко размишляваме за своята историческа съдба...“ Не е нужно да подчертавам колко актуални са тези думи и днес. Един опит, както точно отбеляза Св. Страшимирова, за диалог с широките слоеве на българското общество, в което тя открива истински „творчески и премислен национализъм“ и „исторически и културен оптимизъм“. Авторката разгледа списанието като един вид „панорама на българската историческа хуманитаристика от края на 30-те години на миналия век.“

Интересни за всички бяха докладите на двама млади колеги. Андриана Спасова представи подробна информация за съхраненото от и за Борис Йоцов в държавната агенция „Архиви“, а Николай Желев запозна присъстващите с архива на Богдан Филов, на Българската музикална асоциация, на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий и др.

По принцип работата с архивни материали се оказва много плодотворна особено когато се налага да се търси всичко от живота и делото на една личност, съзнателно забравена и непозната дори за част от специалистите. А. Спасова разгледа различни документи, свързани с Борис Йоцов, ръкописи, машинописни страници, фрагменти от печатни издания, книги с автограф, рисунки, писма, картички и др. Особено интересни според нея са писмата, които разкриват „социокултурната динамика на взаимоотношенията на интелигенцията“. Тя е прегледала 349 документа като в процеса на работата си е установила пропуск и грешна информация за статията „Малкият народ“ в наличната библиография. Освен това открива и едно непубликувано слово на Б. Йоцов в качеството му на главен секретар на Министерството на народната просвета. Въобще авторката показва способност да работи с документи и да намира в тях интересни моменти от личността и дейността на проф. Б. Йоцов. В нейната работа архивите наистина „заговарят“.

Вторият доклад представи връзките на проф. Б. Йоцов със словаци и чехи, сведенията за които са запазени в няколко архива. Разгледан и проучен е архивът на Богдан Филов, в който има 130 архивни единици – писма, статии, грамоти, снимки и на други автори. В архива на Словашката академия авторът е открил четири статии на Б. Йоцов на чешки език. В архива на Българската академия на науките се пази грамотата за приемането на българския славист за член на академията. Освен това в библиотеката на Карловия университет в Прага Н. Желев е открил статия на Йозеф Пата, в която е представено творчеството на Б. Йоцов. При работа на автора с архива на Словашката академия на науките става ясно, че Б. Йоцов е публикувал статии в Научното общество „Шафарик“, на което наследник е САН.

Н. Желев се спря специално на една статия, излязла в Прага в чешки научен сборник, посветен на 100 години от издаването на трактата на Ян Колар „Slovanská vzájemnosť“ със заглавие „Poznámka o bulharských vzťahách ke Kollárovi“, в която се проследява отражението на идеите на Колар в България, въз основа на трудове на Б. Йоцов.

В доклада на Николета Пътова „Борис Йоцов като дирестор на Народния театър в София“ се разглежда един кратък период (11.5.1936 до 4.9.1937 г.), в който Б. Йоцов е назначен за директор на Народния театър след оттеглянето на Вл. Василев от тази длъжност. Авторката обясни, че той поема ръководството на театъра в период, тежък за самия театър и систематизирано, кратко и ясно посочва неговите конкретни действия за подобряване на ситуацията.

1. Прави среща с целия творчески състав.
2. Връща в трупата няколко от най-известните имена като Кр. Сарафов, Ст. Бъчварова, П. Герганова и Г. Стаматов, които напускат поради неразбиране с Вл. Василев.
3. Среща се с директора на Белградския народен театър г-н Войнович и двамата стигат до съгласие за взаимни гастроли на двете трупи.
4. Обявява заглавията на български пиеси и опери, с които ще се открие новия театрален сезон.
5. Взима решение да се организира конкурс за българска драма като за първите три места се обявяват парични награди.

В доклада е отбелязано, че Борис Йоцов осъществява няколко гастрол в Белградския театър с пиесите „Големанов“ на Ст. Л. Костов и „Опечалената фамилия“ на Бранислав Нушич. Христо Цанков поставя в Белград „Майстори“ на Рачо Стоянов, а сръбският режисьор Душан Веслич поставя „Коцана“ на Б. Станкович в България. Освен това в Народния театър е поставена пиесата „Задущница“ на Адам Мицкевич от полския режисьор Леон Шилер. Тази пиеса и конкурсът за българска драма са голям успех за новия директор.

За съжаление Б. Йоцов напуска Народния театър – вероятно, за да подготви заедно с Б. Филов новото списание „Родина“.

Докладът „Борис Йоцов за българите, които учат в Чехия през XIX в. (фамилията на Горанови и други)“ на доц. Н. Капралова разглежда една статия на проф. Б. Йоцов, публикувана през 1929 г. във вестник „Литературни новини“ (год. II, № 39–40, 29.6.1929 г., с. 5) под заглавие „Ботев, Халек и Горанова“, с която той взема отношение за един спорен факт от живота и поезията на Христо Ботев. Става дума за чешките възпитаници Богдан, Елисавета и Мария Горанови. Разбира се спорът за „първата любов на Ботев“ остава нерешен, но най-ценното според Н. Капралова е цитиран откъс от романа на Й. Холечек, разкриващ живота на богатите българи в Чехия, техните литературни интереси и образа на Елисавета Горанова-Караминкова, първата българка, получила висше образование, известна преводачка и общественичка. С този доклад авторката се опитва да внесе „още един шрих в реконструкцията на българския литературен пантеон и връзката му със славянския свят“. И отново слушателят разбира, че всяка подробност от живота и научното наследство на този голям хуманитарист са важни за неговото „истинско завръщане“ в славистичната наука.

В изключително пространното изложение на доц. д-р Добромир Григоров „Идеите на обществената мисъл в научното наследство на Борис Йоцов (славистични аспекти)“ авторът се спира на социалното послание в трудовете на Б. Йоцов. Той се опира на два ключови текста „Славянските литератури и славянското съзнание в България“ и „Г. Г. Масарик и неговия идеал за нова Европа“. Д. Григоров подчертава, че „ключ към феномена национална литература е формулирането на

нейната публичност като средство за възпитание както на литературен вкус, така и за формирането на колективни нагласи на общности от различни природа – имотни, класи, общества, народи.“ Той коментира гражданската позиция на Борис Йоцов, изразена в неговата работа, посветена на идеала на Масарик за нова Европа. В доклада обстойно и подробно се анализира защо и как тази идея е привлекателна за Б. Йоцов и се разкрива не само големият учен, но и активният общественик.

Непременно трябва да се отбележи, че това представяне на XVI международен конгрес на славистите в Белград наистина беше един от начините да се осъществи завръщането на Борис Йоцов в славистиката. Всички доклади бяха съпроводени с много илюстрации, портрети, снимки на корици, факсимилета на ръкописи, от които присъстващите получиха и визуална представа за научното наследство и личността на Борис Йоцов.

Изказванията и въпросите, последвали представянето на проекта, показаха големия интерес към извършената работа и постигнатите от екипа резултати. За да се усети духът на дискусиата, ето част от изказването на *проф. Елена Узеньова* от Института по славянознание към РАН: „Това е много важен проект и мисля, че е от голямо значение да се излагат идеите на Борис Йоцов пред толкова представителен международен славистичен форум на учени от целия свят. Името на този виден славист е ценно за българската култура, но е непознато на много българисти в чужбина, в това число се оказах и аз. Този проект е едно откритие, което дължим на проф. Румяна Дамянова. Благодарение на нейните творчески усилия и координаторски способности днес можахме да чуем основните резултати на една успешна реализация на задачите на проекта. Колегите са работили ефикасно и ползотворно, но още много предстои да се допълни и довърши, което стана ясно от прочетените доклади.

Надявам се, че всички изследвания, които чухме, ще бъдат публикувани. Важно е да има книга, която да е достъпна за колегите и в дигитален електронен вид, за да може да се ползва, да се запознае широката публика с това национално съкровище, да се разшири тази проблематика в научната и културната среда. Проектът дава голяма методологическа основа за научни наблюдения, очакваме неговото успешно приключване. Младите колеги, които четеха днес, се представиха много добре.

Хубаво би било да бъде изнесена и лекция пред славистите в Института по славянознание при РАН и нашите студенти в Института за славянска култура в Университета „Косигин“, където следват филолози и културолози, българисти и бохемисти – за тях ще е много важно и те да научат за Борис Йоцов.“

При закриването на конгреса представянето на проекта беше подробно отразено, което показва високата оценка на организаторите.